

meri da se, pri izgrađivanju doktrinarnih načela naše operativne veštine i taktike, moralo u svemu ići od početka.

I izuzetni moralno-politički kvaliteti naših jedinica, koje su naša partija i komandovanje na svim stepenima neprekidno negovali i razvijali, i na koje su se, u uslovima brojne i materijalne inferiornosti, pri planiranju, pripremanju i izvođenju borbi, bojeva i operacija, pretežno oslanjali, počivali su, od početka, na solidnim osnovama. U borbi za nacionalno i socijalno oslobođenje došle su do punog izražaja velike borbene tradicije naših naroda i urođene osobine našeg čoveka i borca, koji su se, kroz istoriju, u odbrani svoje slobode, stalno naoružani i opremljeni, često nosili sa moćnim zavojevačima i pod takvim uslovima pobeđivali. Kapitulacija bivše jugoslovenske vojske samo je privremeno prekinula kontinuitet tih vrednosti, sticanih vekovima; početak narodnooslobodilačke oružane borbe ponovo ih je istakao i osvetlio. Duboki patriotizam i želja za slobodom i pravdom, nacionalni ponos, ljudske i ratničke osobine naših naroda, uzidane su, preko svakog našeg čoveka-borca, u temelje taktike i operativne veštine Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije.

#### L I T E R A T U R A

Josip Broz Tito, *Stvaranje i razvoj jugoslovenske narodne armije*, Glavna politička uprava JA, 1949.

*Zbornici dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda*, Vojnoistorijski institut JNA.

*Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945*, knjiga I, izdanje drugo, Vojnoistorijski institut JNA, 1963.

Edicija *Neretva*, zbornik radova, Vojnoizdavački zavod, Beograd 1965.

Edicija *Sutjeska*, zbornik radova, Vojnoizdavački zavod, Beograd 1958.

*Vojna enciklopedija*, izdanje Vojne enciklopedije, Beograd.

Petar Tomac, *Četvrta neprijateljska ofanziva*, Mala vojna biblioteka, Beograd 1951.

Petar Tomac, *Peta neprijateljska ofanziva*, »Vojno delo«, Beograd 1953.

Đuro Kladarin, *Slom četvrte i pete okupatorsko-kvislinške ofanzive*, drugo izdanje, »Kultura«, Zagreb 1956.

Vladimir Dedijer, *Dnevnik*, drugo izdanje, »Jugoslovenska knjiga«, Beograd 1951.



#### BELESKA O PISCU

RUDOLF PRIMORAC (1904 — 1979), general-pukovnik JNA, narodni heroj Jugoslavije.

*Pre II svetskog rata bio je major Jugoslovenske vojske. U NOR je stupio 1941, a član KPJ je od 1943. godine. U NOR-u je bio instruktor u IV operativnoj zoni Hrvatske, načelnik Štaba 1. dalmatinske brigade, načelnik Štaba 3. udarne divizije, načelnik Štaba 2. udarnog korpusa, načelnik Glavnog štaba NOV i PO Srbije i pomoćnik načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ.*

*U čin pukovnika proizveden je 1. maja 1943; u čin general-majora unapređen je 1. novembra 1943, a u čin general-potpukovnika 1. decembra 1944. godine.*

*Posle rata obavljao je istaknute vojne dužnosti u JNA. Bio je prvi šef Jugoslovenske vojne misije u SSSR-u, a po povratku u činu general-pukovnika, pomoćnik načelnika Generalštaba JNA, načelnik Nastavne uprave, glavni inspektor JNA, komandant Korpusa narodne odbrane i komandant Graničnih jedinica Jugoslavije.*

*Nosilac je partizanske spomenice 1941. i većeg broja odlikovanja. Za narodnog heroja Jugoslavije proglašen je 27. novembra 1953. godine.*

*Pored ovog dela, napisao je studiju »Treća udarna divizija«, koja je objavljena u knjizi Neretva I, izd. VIZ 1965, str. 184—232, i studiju »Zaštitničke borbe Treće udarne divizije pri probodu na Sutjesci«, koja je objavljena u knjizi Sutjeska I, izd. VIZ 1959, str. 131—205.*

## S A D R Ž A J

	Strana
UMESTO PREDGOVORA . . . . .	5
UVOD . . . . .	—
Prvi deo	
OSNOVI ORGANIZACIJE I TAKTIKE PARTIZANSKIH SNAGA DO STVARANJA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE	15
I <i>Kratak pregled razvoja ustanka u početnom periodu NOR-a</i> — —	17
II <i>Organizacijsko-formacijska struktura i materijalna opremljenost partizanskih jedinica</i> — — — — —	28
1. Organizacija rukovođenja i komandovanja — — — — —	28
2. Formacijski sastav jedinica — — — — —	31
3. Partijska organizacija i organizacija SKOJ-a u jedinicama — —	35
4. Moralno-političko stanje, međusobni odnosi i disciplina u jedinicama	36
5. Organizacija i rad pozadine — — — — —	37
a) Vojnoteritorijalni organi — — — — —	37
b) Popuna ljudstvom i osnovnim materijalnim potrebama — —	41
c) Vojne radionice — — — — —	46
6. Rodovi i službe u jedinicama — — — — —	48
a) Rodovi — — — — —	48
Artiljerija — — — — —	49
Inženjerija — — — — —	49
Jedinice za vezu — — — — —	50
b) Službe — — — — —	52
Intendantska služba — — — — —	52
Sanitetska služba — — — — —	55
Saobraćaj i transport — — — — —	58
III <i>Osnovi taktičkih dejstava naših jedinica</i> — — — — —	60
1. Rukovođenje i komandovanje u borbenim dejstvima — — —	62
a) Opšte rukovođenje borbenim dejstvima — — — — —	62
b) Borbena dokumentacija — — — — —	63

	Strana
c) Veza i sadejstvo —• — — — — — — — — — —	64
d) Rukovođenje borbenim dejstvima — — — — — — — — — —	66
2. Obezbednje borbenih dejstava — — — — — — — — — —	63
a) Obaveštavanje (obaveštajna služba) — — — — — — — — — —	68
b) Izviđanje i osmatranje — — — — — — — — — —	70
c) Osiguranje — — — — — — — — — —	71
3. Kretanje i stanovanje — — — — — — — — — —	71
a) Marševanje — — — — — — — — — —	71
b) Stanovanje — odmaranje — — — — — — — — — —	74
4. Borbena dejstva — — — — — — — — — —	76
a) Napad — — — — — — — — — —	76
b) Odbrana — — — — — — — — — —	80
c) Borbena dejstva na komunikacijama — — — — — — — — — —	87
d) Borbe za naseljena mesta —• — — — — — — — — — —	90
5. Vojnostručna i politička izgradnja starešinskog i boračkog sastava	98

#### Drugi deo

STVARANJE NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE — SA POSEBNIM OSVRTOM NA DEJSTVA TREĆE UDARNE DIVI- ZIJE, OD NJENOG FORMIRANJA ZAKLJUČNO SA BITKOM NA SUTJESCI — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	ioi
I <i>Formiranje divizija I korpusa</i> — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	103
1. Organizacijski sastav novoformiranih jedinica — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	103
2. Formacijski sastav divizija i korpusa — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	105
3. Organizacijske mere Vrhovnog štaba u vezi sa stvaranjem Narod- nooslobodilačke vojske Jugoslavije — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	107
4. Raspored i zadaci glavnih snaga NOVJ nakon formiranja divizija i korpusa — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	113
II <i>Formiranje i borbena dejstva Treće udarne divizije u srednjoj Bosni</i> — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	116
2. Napad i zauzimanje Jajca — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	117
3. Borbe za odbranu Jajca — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	129
4. Manevarska dejstva u međurečju Vrbasa, Lašve i Bosne — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	147
5. Kritički osvrt na dejstva 3. divizije u srednjoj Bosni — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	153
III <i>Treća udarna divizija u bici na Neretvi</i> — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	164
1. Izlazak 3. divizije na koncentracijsku prostoriju i zauzimanje Gor- njeg Vakufa — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	169
2. Zauzimanje Prozora i prodor ka Neretvi — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	172
3. Napad na Konjic — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	180
4. Odbrana pravca: Konjic — Rama — Prozor — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	194
5. Borbe za proboj iz okruženja — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	201
a) Protivudar glavnih snaga na pravcu: Prozor — Gornji Vakuf Bugojno — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	201
b) Protivudar 3. divizije na Neretvi — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	207
6. Prelazak preko Neretve, susretni boj kod Kljuna i zauzimanje Ne- vesinja — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	212
7. Kritički osvrt na dejstva u bici na Neretvi — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	231

IV	<i>Borbena dejstva Treće udarne divizije u Hercegovinu i prodor u Crnu Goru</i>	— — — — —	255
	1. Zauzimanje Gacka, Avtovca i Kule Fazlagića	— — — — —	258
	2. Borbe za odbranu Nevesinjskog i Gatačkog polja	— — — — —	263
	3. Prodor u Crnu Goru	— — — — —	268
	4. Boj na Javorku	— — — — —	272
	5. Dejstva 3. divizije u prvoj polovini maja 1943.	— — — — —	276
V	<i>Treća udarna divizija u bici na Sutjesci</i>	— — — — —	282
	1. Borbe na prilazima Pivi i Komarnici	— — — — —	289
	a) Obostrani raspored i početna dejstva	— — — — —	289
	b) Borbe na pravcu Gacko — Pivska župa	— — — — —	294
	c) Odbrana pravca Nikšić — Šavnik	— — — — —	297
	2. Zaštitničke borbe na prostoru Maglić — Piva — Tara	— — — — —	305
	a) Obostrani raspored snaga	— — — — —	305
	b) Borbe na pravcu: Mratinje — Javorak — r. Vrbnica	— — — — —	308
	c) Borbe na prostoru Tara — Durmitor — Piva	— — — — —	313
	3. Juriš 3. divizije na Sutjesci	— — — — —	330
	4. Posle Sutjeske	— — — — —	339
	5. Kritički osvrt na dejstva u bici na Sutjesci	— — — — —	342

## Treći deo

	ZAKLJUČCI I OPŠTA RAZMATRANJA	— — — — —	
I	<i>Zaključci</i>	— — — — —	371
	1. Rukovođenje i komandovanje	— — — — —	373
	2. Obezbeđenje borbenih dejstava	— — — — —	374
	a) Obaveštajna služba (obaveštavanje)	— — — — —	374
	b) Izviđanje, osmatranje i osiguranje	— — — — —	375
	3. Kretanje	— — — — —	376
	4. Bobena dejstva	— — — — —	376
	a) Pripremanje i rukovođenje borbenim dejstvima	— — — — —	376
	b) Izvođenje borbenih dejstava	— — — — —	378
	Napad	— — — — —	378
	Odbrana	— — — — —	380
	Borba u susretu	— — — — —	382
II	<i>Opšta razmatranja</i>	— — — — —	386
	1. Odnos žive sile prema teritoriji	— — — — —	386
	2. Neprijateljske ofanzive	— — — — —	390
	3. Uloga i značaj jedinica pod neposrednom komandom Vrhovnog štaba	— — — — —	392
	4. Manevar	— — — — —	395
	5. Planiranje borbenih dejstava	— — — — —	399
	6. Savlađivanje surovih uslova rata	— — — — —	404
	7. Postupnost u izgrađivanju naše taktike i operativne veštine	— — — — —	408
	<i>Literatura</i>	— — — — —	411

Tehnički urednik  
*Andro Strugar*

Korice  
*Dijana Ivanišević*

Jezička redakcija  
*Aleksa Ivanović*

Korektor  
*Nada Vesić*

Štampanje završeno decembra 1986.

Štampa: Vojna štamparija — Beograd, Generala Zdanova 40b